

Terug naar de bron, akte 6: de bronnen van de vallei van de Kerkebeek en van de Hollebeek

Activiteitenverslag van dinsdag 28 mei 2019

De vallei van de Kerkebeek

De naam van de school 'La Source' ('de bron', nvdv), in de Doolegtstraat in Evere, verwijst waarschijnlijk naar een bron die vandaag niet langer bestaat. De bron bevond zich op amper enkele meters van de school, op het kruispunt van de Marnestraat en de Doolegtstraat. Ze droeg de naam '**Den Blauwen Bak**', naar de vergaarbak in blauwe steen die het water opving dat uit de grond opsteeg. Die bak was zelf afgeschermd door een gemetselde nis die er wat als een kapelletje uitzag. Het water was kristalhelder en de inwoners van Evere kwamen hier water halen en hun groenten wassen. In 1904 zou de nis helaas moeten plaatsmaken voor een dikke muur die een verzakking van het talud moest tegengaan. De bron zal aanvankelijk blijven vloeien, maar discreter en via een opening onderaan de muur. Later wordt ze uiteindelijk helemaal begraven. Komt er nog water tot aan de voet van die muur, onder het asfalt? En zo ja, zouden we het hier ooit opnieuw kunnen zien opspringen?

In de afdaling die naar de Doolegtvijver leidt, zie je het grondwater hier en daar nog steeds omhoog komen. Dit opborrelende water wordt opgevangen in een stroompje dat de weg verderzet. De

Doolegtvijver wordt dan weer gevoed door de gelijknamige **bron** die in een klein bosje aan de voet van een muurtje ontsprong. Oorspronkelijk stroomde dit water in open lucht naar de Kerkebeek, maar vandaag verdwijnt het bij de uitgang van de vijver in een riool. Daar vermengt het zich met afvalwater dat naar een waterzuiveringsstation wordt gevoerd. Uiteraard is het niet ideaal dat dit zuivere water in de collector terecht komt, omdat het die onnodig belast. Zou er via de aanleg van een 'nieuwe stadsrivier' een oplossing kunnen worden gevonden zodat dit water zijn loop

bovengronds kan verderzetten, naar het Goede Herderpark toe om daarna naar het natuurreservaat Het Moeraske te stromen waar ook de Kerkebeek afvloeit? De twee grote wegen en het reliëf zijn natuurlijk wel hindernissen die eerst moeten worden overwonnen.

Als we het thema van het grondwater in het Goede Herderpark en het Moeraske aansnijden, mogen we natuurlijk niet vergeten dat deze zone lang als een stortplaats is gebruikt en dat het vuilnis een deel van het oorspronkelijke moerasig reliëf innam. Dat afval ligt daar nog steeds, overdekt door een laag aarde die door de natuur is herveroverd. Het regenwater dat door de aarde dringt, wordt er nog steeds door vervuild en ook het grondwater, dat door dit regenwater wordt gevoed, raakt zo verontreinigd.

De **bron van de Kerkebeek** bereik je via een smal bosweggetje. Op het traject kan je hier en daar enkele kleine bronnen opmerken. Je herkent ze aan de kleine verzakkinkjes die ze op de helling van de vallei veroorzaken en aan het waterstraaltje dat eruit stroomt. De bron van de Kerkebeek bevindt zich onderaan een oude NMBS-watertoren die al jaren in onbruik is. Een stenen opbouw en een stuw geven aan waar deze bron zich bevindt. Je ziet er ook wit zand. Het opborrelende water is eerst doorheen de ondergrond van het reliëf gepasseerd dat gedeeltelijk uit zand van Brussel bestaat en heeft dit zo naar boven gestuwd. De Kerkebeek loopt op enkele meters van de

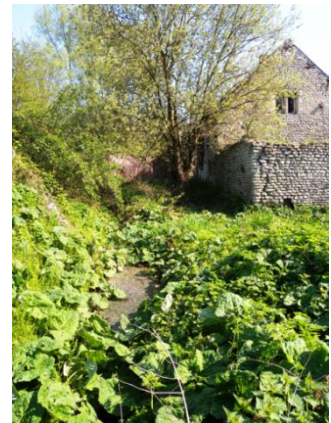
bron. Aanvankelijk stroomde de beek noordwaarts, maar nu gaat ze de tegenovergestelde richting op, naar het zuiden toe. De oorzaak van die verandering ligt bij werken die in de loop van de 20ste eeuw zijn uitgevoerd. De beek gaat over in een leiding (waar ook het water van de Maalbeek in terecht komt) die uiteindelijk in de Zenne uitmondt.

Zou de Kerkebeek haar naam misschien te danken hebben aan de aanwezigheid van de nabijgelegen parochiekerk van Sint-Vincentius? Het lijkt erop dat de patroonheilige zijn naam in elk geval aan een bron heeft verleend. Een pad in de buurt - dat nu echter verdwenen is - droeg indertijd immers de naam 'Sint Vincent Borrewegel' (waarbij 'borre' voor 'bron' staat). De meeste dorpen hadden trouwens een bron die aan hun patroonheilige was gewijd. Denken we maar aan de Sint-Annabron in Laken en de Sint-Lendriksborre in Neder-Over-Heembeek die beide nog steeds bestaan. En wat met de Sint-Guidobron, die in de jaren 60 of 70 is verdwenen maar nog in de herinneringen van de oude Anderlechtenaars blijft voortbestaan?

De Hollebeekvallei

Vlakbij de bron van de Kerkebeek, nog steeds in de omgeving van de watertoren, vind je ook de **bron van de Beemdgracht**. Ze voedt een andere beek, de Beemdgracht dus, die in tegenovergestelde richting van de Kerkebeek vloeit. Deze waterloop, waarvan de tweede helft overwelfd is, mondt uit in de Leibeek, een stroom die ondergronds de locatie van het station van Schaarbeek-Vorming doorkruist.

Vlakbij het centrum van de gemeente Haren stroomt de Ganzenweidebeek, een andere zijtak van de Leibeek, kaarsrecht langs de spoorweg, langs de rand van het station Schaarbeek-Vorming. Via een pad kan je de beek trouwens volgen en bij bronnen raken die meer stroomopwaarts liggen*. De belangrijkste **bron van de Ganzenweidebeek** ontspringt achter een gebouw dat in Haren een symbolische waarde heeft: het Castrum (dat al in geschriften van de 14de opduikt). Het Castrum is een oude hoeve met een indrukwekkende portaaltoren uit de 15de eeuw. Waar je in Haren nu de Ganzenweidestraat vindt, prijkt op een kaart uit de 19de eeuw op dezelfde plaats alleen de Beemdgracht. Noch de Leibeek, noch de Ganzenweidebeek staan erop vermeld. Mogelijk waren die beken niet belangrijk genoeg om te worden vernoemd. Maar het is ook denkbaar dat die twee waterlopen pas in de 20ste eeuw, tijdens de bouw van het station Schaarbeek-Vorming, zijn aangelegd.

In 2018 bevond de **Keelbeekbron** zich nog in het hart van een groot gebied met weelderige begroeiing, waar ze een uitgestrekt drasland vormde. Een deel van het water stroomde vandaaruit naar de Witloofstraat, waarvan de naam verwijst naar een voormalige witloofkwekerij die op die plek stond. Enkele maanden geleden werd dit mooie stuk natuur bij de werken aan de nieuwe gevangenis helaas met graafmachines met de grond gelijk gemaakt. Een deel van het water van de bron en van het grondwater stroomt nu via een leiding naar Woluwe. Het andere deel wordt naar een kleine kunstmatige waterloop onderaan de locatie afgevoerd, waar het ondergronds verderloopt om ten slotte in de Hollebeek uit te monden. Zou het niet mogelijk zijn om al dat water bovengronds in een aangelegde bedding langs de Witloofstraat naar de Hollebeek te laten stromen? De loop van de Keelbeek zou zo opnieuw zichtbaar zijn en ze zou het leefklimaat van de bewoners van deze snel veranderende buurt aanzienlijk verbeteren.

De **Hollebeek**, die ook water van de bronnen van de Keelbeek opvangt, stroomt bovengronds langs de Dobbelenbergstraat in Haren. In 2015 werd een deel van zijn bedding daar door Leefmilieu Brussel terug in open lucht gebracht. De bedding van dit stuk is gemaakt van beton om te voorkomen dat het water van de beek niet wordt besmet door de historische bodemverontreiniging die door een voormalige verffabriek is veroorzaakt. De Hollebeek beëindigt een deel van zijn parcours ondergronds en wordt net voor het waterzuiveringsstation van Brussel-Noord vervoegd door de Leibeek. Daar vloeit het heldere water in open lucht de Zenne in... waar dankzij de zuivering van het afvalwater sinds enkele jaren opnieuw vissen zwemmen.

* Tijdens het bezoek stelde Laurent Moulin van het collectief 'Brektabeen' voor om die bronnen van de Ganzenweidebeek bij een volgende wandeling te gaan bezoeken.

We bedanken:

- Laurent Moulin (collectief Haren, Vrije Keelbeek en Brektabeen) voor de informatie over het Castrum, het water en de bronnen in Haren en de Keelbeek
- Hans Welens: initiatiefnemer van het 'bronnenproject'
- Guillaume de Wouters: gids voor Coördinatie Zenne
- Arnout Francois (Leefmilieu Brussel) voor de informatie over de Hollebeek en de Keelbeek

Copyright foto's:

- Briefkaart 'Den Blauwen Bak': 'Evere in oude prentkaarten' van Pieter Cnops, Europese Bibliotheek, Zaltbommel, 1972.
- Foto's van de Doolegtbron en van de bron van de Kerkebeek en van de Keelbeek: Hans Welens